

На черговій зустрічі з Дубчеком у Братиславі Кадар говорив уже відкрито: або вони насилля самі зупинять реформістські процеси, або насилля прийде зі сторони, як приклад він наводив Угорщину 1956 року [5, с. 221]. Згадуючи цю нараду, Кадар відмітив: «Ми бачили, що Радянський Союз, Польща, НДР, Болгарія та Угорщина не хочуть захоплювати чехословацьку країну, не хочуть втручатися, не хочуть керувати державним життям в Чехословаччині, ніхто такого не хоче. Ми хочемо аби в Чехословаччині був сильний соціалізм, і, аби Чехословаччина була в нашій об'єднаній системі виключно надзвичайно важливим і сильним членом» [1, с. 12]. А дещо згодом він скаже: «здавалось все повинно нормалізуватися... Але радість була передчасною» [9, с. 33].

З 12 по 15 серпня Кадар знаходився в Ялті на зустрічі з Брежнєвим. Вже тоді стало зрозуміло, що інтервенція неминуха. Але Кадар і тоді не покидав надій вплинути на Чехословаччину. Зі згоди СРСР було вирішено 17 серпня провести двосторонню зустріч Кадара та Дубчека в Комарно. Кадар намагався розв'язати всі ілюзії Дубчека, попередив про наслідки відмови Москві і зазначив, що події переходять ту межу, коли щось може залежати від Угорщини [9, с. 34]. Розуміючи всю серйозність і невідворотність подій Кадар все ж до останнього намагався вплинути на Дубчека.

Вирішальною стала зустріч 18 серпня лідерів Варшавської п'ятірки в Москві, на якій було вирішено долю Чехословаччини: операція по введенню військ мала пройти в ніч на 21 серпня.

Щодо настроїв угорського суспільства, то мовчання Кадара після вторгнення в Чехословаччину, частиною громадськості сприймалося «... як підтвердження того, що в оцінці подій у Чехословаччині думки радянських і угорських лідерів розходилися» [4, с. 461], але участь у війсьній акції була необхідною. Інша частина угорської інтелігенції засудила участь своєї країни в силовій акції, а дії Я. Кадара визнала злочинними. Головним аргументом було те, що їхня країна не повинна була брати участь у військовій акції [7, с. 319], а як приклад, наводили Румунію і Югославію, які «... виявили самостійність мислення, політичну сміливість та гнучкість» [4, с. 462]. Хоча, як зазначає угорський політик Р. Ньєрш, в Угорщині не було іншого вибору: «Радянський Союз мав інший сценарій дій на випадок негативної угорської позиції. Південна група військ знаходилася у відмобілізованому стані, Угорщину навіть не потрібно було окупувати» [7, с. 321].

На фоні цих подій в Угорщині утворювалися різні молодіжні групи, члени яких відкрито виражали свою підтримку сусідам. Наприклад, студенти деяких університетів бойкотували лекції, а учні шкіл поширювали листівки та писали заклики на будинках на підтримку чехів та словаків [4, с. 463].

Одним з перших публічних проявів опозиційної думки в Угорщині стала Корчульська декларація з засудженням військової інтервенції до Чехословаччини, яку підписали п'ятеро вчених філософів на конгресі в Корчулі (Хорватія) [10, с. 60]. Хоча ця заява і не стала вагомим документом, вона свідчила про наявність в Угорщині відмінної від офіційної позиції.

Отже, як видно, з самого початку і до середини липня Кадар намагався всіма можливими методами переконати керівників східного блоку виявити розуміння і терпіння до подій у Празі, мотивуючи тим, що там ще є здорові сили, тому соціалізму ще нічого не загрожусь. Разом з тим він проводив консультації з Чехословацькою стороною, намагаючись показати їм всю недалекоглядність політики що проводилася та вказуючи на незадоволення соціалістичних країн чехословацькими радикальними реформами. Звичайно, підтримка Кадаром чехословацьких реформаторів була частинною внутрішньої політики УСР, оскільки він вбачав у них союзників у вирішенні важливих економічних та політичних питань. Саме тому аж до військового вторгнення Кадар наголошував, що політичні проблеми Чехословаччини є її внутрішніми справами, в які не варто втручатися. Із всього вищевикладеного зрозуміло, що трансформація поглядів Я. Кадара на події в Чехословаччині 1968 року була складним та специфічним процесом: від пошуків політичного рішення проблеми, до вимушеної підтримки військової акції союзників по ОВД.

Джерела та література

1. Benčík A., Pecka J. Maďarská účast v srpnové invazi 1968 / A. Benčík, J. Pecka. – Praha. – 1994. – 44 s.
2. Informace J. Kádár pro politické byro ÚV MŠDS o setkání s A. Dubčekem ledna 1968 a jejich jednání o otázkách s nástupem A. Dubčeka do funkce I tajemníka ÚV KSČ / Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970. Prosinec 1967 - červenec 1968 / J. Vondrová, J. Navrátil a kol. // Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, Brno, 1995. — S. 35-39.
3. Stenografický záznam porady šesti komunistických stran v Drážďanech 23 března 1968, věnované událostem v Československu po lednovém plénu ÚV KSČ / Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970. Prosinec 1967 - červenec 1968 / J. Vondrová, J. Navrátil a kol. // Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, Brno, 1995. — S. 73-117.
4. Барт М. Венгерские спецслужбы о настроениях интеллигенции в период чехословацкого кризиса / М. Барт // 1968 год «Пражская весна». Историческая ретроспектива. Сборник статей. М., 2010. – С. 457-463.
5. Бекеш Ш. Венгрия между Прагой и Москвой / Ш. Бекеш // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Исследования / Гл. ред. Н. Томилина, С. Карнер, А. Чубарьян. – М.: МФД, 2010. – С. 207-224.
6. Запись беседы в Москве руководителей КПСС, БКП, ВСРП, СЕПГ и ПОРП о ситуации в Чехословакии. 8 мая 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Томилина, С. Карнер, А. Чубарьян. – М.: МФД, – 2010. – С. 63-94.
7. Мусатов В. Л. Венгрия и Румыния: два взгляда на «Пражскую весну» / В. Л. Мусатов // 1968 год «Пражская весна». Историческая ретроспектива. Сборник статей. – М., 2010. – С. 310-329.
8. Стенограмма совещания в Варшаве руководителей ЦК БКП, ЦК КПСС, ЦК ПОРП и ЦК СЕПГ. 14-15 июля 1968г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М.: МФД, – 2010. – С.109-154.
9. Стикалин А. С. «Пражская весна» и позиция руководства Венгрии / А. С. Стикалин // Новая и новейшая история. – 2012. – № 5. – С. 21-41.
10. Юнгер М. Реакция угорских обществоведов на події в Чехословаччині 1968 року / М. Юнгер // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 99. – С. 60-63.

УДК 94 (092) (437) “1968.01/1968.08»

Р. Постоловський

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» У ПОГЛЯДАХ ЧЕСТМІРА ЦІСАРЖА

У статті розглядають погляди Ч. Цісаржа на проблему суспільно-політичного розвитку Чехословаччини періоду «Празької весни».

Ключові слова: Чеська національна рада, молодіжна політика, засоби масової інформації.

The article deals with the viewpoints of Chestmir Zsisarge on social and political development of Chechoslovakia during Prague spring period.

Keywords: Czech national council, youth policy, mass media.

Більш об'єктивно оцінити роль Честміра Цісаржа в процесах «Празької весни» допомагають спогади, комуністів-реформаторів О. Дубчека та З. Млинаржа.

Так З. Млинарж дає Ч. Цісаржу наступну характеристику: «Після того як на політичну сцену вийшли радянські танки і коли більшість вчорашніх «гігантів» насправді виявилися карликами, я неодноразово насміхався, спостерігаючи за трансформацією деяких ще не так давно визнаними усіма «прогресивних»: О. Черніка, Ч. Цісаржа, Г. Гусака, Р. Ріхті, та І. Штолі» [1, с. 83]. «Якщо б справа полягала лише у посмішці, то найбільшим улюбленцем публіки став би, Ч. Цісарж, він посміхався як для реклами зубної пасти, причому робив це при першій ліпшій нагоді і так вдало, що міг би досить вдало примати участь у виборчій компанії до американського конгресу. Але цього було не достатньо для того, щоб претендувати на роль яку відіграв О. Дубчек» [1, с. 134].

В свою чергу О. Дубчек характеризує Ч. Цісаржа наступним чином: «разом з моїм обранням на посаду першого секретаря були обрані й нові секретарі ЦК КПЧ – Ч. Цісарж, Д. Колдер і Ш. Садовський. Цісарж був інтелектуалом, який мав в політичній кар'єрі злету й падіння. Ч. Цісар та Ш. Садовський стали на сторону реформ, Ш. Садовський був більш послідовним, тоді як Ч. Цісарж пережив складну еволюцію особливо після окупації» [8, с. 154].

14 березня 1968 р., на засіданні ЦК КПЧ Ч. Цісарж був призначений відповідальним секретарем за сферу освіти, науки та культури [11, с. 1]. В інтерв'ю з цього приводу Ч. Цісарж зазначив: «що культурну політику партії мають формувати комуністи, які

е спеціалістами у цій галузі. Тому що інтерес партії додав Ч. Цісарж – це інтерес всього суспільства, який полягає у творенні широкого простору для вільного, творчого розвитку мистецтва і науки та культурного рівня людей. Є неможливим, щоб партійні органи вважали працівників культури і митців лише за виконавців, якихось, директив складених кимось на горі» [10, с. 3].

За даними опитувань серед громадян Чехословаччини станом на квітень 1968 р., Ч. Цісарж за рівнем довіри громадян серед партійних діячів займав четверту позицію після О. Дубчека, Й. Смирковського та Л. Свободи з 11,5 % [12, с. 541].

Найбільшою популярністю Ч. Цісарж користувався серед студентів. Так чехословацькі студенти дали зрозуміти, що хочуть брати активну участь у політичному житті країни, коли після відставки А. Новотни з посади президента активно підтримували кандидатуру Ч. Цісаржа на цю посаду, хоч це висування під гаслом «Цісаржа на град» містило в собі певну долю жарту [9, с. 111].

Ч. Цісарж наголосив на важливості врахування інтересів молоді у політиці партії. Молоді, яка у процесі відродження проявила конструктивну зацікавленість в суспільному розвитку, своє бажання самостійно представляти свої інтереси, потреби та ідеали [2, с. 5]. І дав чехословацькій молоді наступну характеристику: «Характер сучасної молоді є неоднозначним. Загалом думаю, що найактивніша частина молоді, яка вважається політично незалежною, склала останнім часом іспит на справжню державність. Виявила таку зацікавленість до долі нашої країни, що викликало недовіру багатьох скептиків. Що для нас, середнього покоління, є болючим. Не так сприймається молоддю, яка має своє уявлення про ідеальний порядок. І цей ідеал набуде соціалістичного характеру, якщо на практиці доведемо, що така мрія є соціалізмом» [4, с. 1].

На думку Ч. Цісаржа є нормальним в сучасних умовах, що різні інтереси, які не зміг виразити Чехословацький союз молоді, молодь виражає через незалежні організації окремих груп молоді, наприклад студентів. Нові незалежні організації можуть існувати довго, тому це буде довго розділяти інтереси робітничої молоді, селянської молоді та студентів. Суттєвим все-таки буде не менш специфічний інтерес групи молоді, але і суспільний інтерес молоді загалом і проти всього суспільства. А якого буде форма молодіжної організації покаже майбутнє [4, с. 1].

10 липня 1968 р., розпочала свою роботу Чеська національна рада (ЧНР) яку, за односторонньої підтримки, очолив Ч. Цісарж [6, с. 1-2].

Коментуючи своє призначення головою ЧНР для часопису «Руде право», Ч. Цісарж наголосив, що на сучасному етапі рада має виражати передусім чеські політичні ідеї та погляди, щодо державного устрою Чехословаччини у партнерстві з Словацькою національною радою. Крім того, зазначив Ч. Цісарж, вона має брати участь у формуванні чеських державних органів у федеративній Чехословаччині, а також займеться створенням пропозицій стосовно внутрішнього устрою чеської частини держави та ряду інших актуальних проблем [7, с. 2].

Відповідаючи на питання про найближчі завдання ЧНР, Ч. Цісарж, зазначив, що таким завданням є підготовка першого робочого засідання ЧНР. Ч. Цісарж підкреслив, що в президії мають бути представлені представники всіх чеських земель, політичних партій та представники національних меншин, що проживають на території Чехії, Моравії та Сілезії. Ч. Цісарж наголосив на необхідності налагодження контактів з Словацькою національною радою й підготовці спільного засідання і додав, що ЧНР має враховувати реалії сьогодення для здійснення успішної діяльності [7, с. 2].

Виступаючи на другому засіданні ЧНР, Ч. Цісарж наголосив на важливості історичного продовження традиції Чехословацької державності, яка розпочалася з проголошення Національними зборами 14 листопада 1918 р., Чехословацької республіки та її першого президента Т. Макарика, і додав, що на сучасному етапі відбувається виправлення помилок, які негативно позначилися на системі державного управління та докладаються зусилля для виведення чехословацького соціалізму на вищий рівень, по наданню йому глибших демократичних, гуманістичних, людських рис [3, с. 1].

Особливу увагу Ч. Цісарж у своїй діяльності приділяв засобам масової інформації (ЗМІ).

Так на нараді журналістів-комуністів 23 травня 1968 року. Ч. Цісарж виділяє два етапи розвитку чехословацької преси у період після січня 1968 р.

На першому етапі процесу відродження, зазначає Ч. Цісарж, преса допомогла розширити і поглибити процес критики помилок минулого, сприяла демократизації суспільного життя та брала участь у формуванні нового політичного курсу КПЧ й держави, допомогла мобілізувати найширші верстви народу і залучити їх до політичної діяльності. На цьому етапі преса допомагала зорієнтуватись комуністам, які були позбавлені інформації про події на січневому пленумі і дізнавались правду завдяки ЗМІ [5, с. 3].

На другому етапі, починаючи від змови генерала Шейни, на думку Ч. Цісаржа, преса почала нарощувати об'єм повідомлень про проблеми та інформації сенсаційного характеру. Кількість стала переважати над якістю матеріалу, почали поширюватися напівправда і спекуляції. Часто непродумана критика кількісної діяльності партії і держави переростала у свідомості людей в суцільну дискредитацію періоду соціалістичного будівництва. Органи партії і держави, опинившись під тиском нагромаджених проблем, не змогли відповідати на питання з усіх сторін. Преса, підтримуючи програмні цілі, разом з тим не підтримує зусилля партії в опануванні ситуацією, а, навпаки, сприяє розвитку анархії. А для подальшого розвитку соціалізму важливим є те, яку роль візьме на себе преса, яка, на думку Ч. Цісаржа, повинна мати необхідну свободу слова [5, с. 3].

Але, зазначає Ч. Цісарж, свобода не означає відкидання правил і норм роботи ЗМІ. Необхідно задуматись, наголошує Ч. Цісарж, над ідеєю і профілем кожного журналу. Це завдання не лише редакції, але й організації, що видає газету, адже не може довго тривати ситуація, коли сам автор статті вирішує, що друкувати, а що ні. Нормалізувати необхідно також стосунки між окремими редакціями і відповідними представниками партії та держави [5, с. 3].

Необхідною умовою в роботі ЗМІ Ч. Цісарж назвав необхідність виступів поряд з офіційними діячами представників найрізноманітніших груп суспільства, адже останнім часом свої погляди в ЗМІ висловлює в основному інтелігенція, а необхідно залучати більше робітників і селян [5, с. 3].

До окремої категорії в ЗМІ відносить Ч. Цісарж авторів, які мають особливу точку зору і своєрідні ідеї, що розходяться з позицією газети або інтересами держави. На його думку, було б добре, щоб редакції наголошували читачеві чи слухачу на своєрідному характері матеріалу [5, с. 3].

Ч. Цісарж підкреслив, що ситуація існування надмірної свободи в ЗМІ, особливо на радіо та телебаченні, які, як дома, так і за кордоном вважаються офіційними інститутами держави, завдала шкоди закордонним інтересам Чехословаччини, тому життєво необхідною умовою роботи радіо і телебачення є ретельніший відбір об'єктивної інформації, офіційних заяв і коментарів [5, с. 3].

Ми, додав Ч. Цісарж, звикаємо жити в новій атмосфері, яка характеризується свободою слова, критики, інформації. Хочемо щоб так було завжди бо в цьому бачимо одну з важливих умов здорового розвитку всього суспільного організму. Створення атмосфери небувалої свободи, соціалістичної свободи, такої, що виходить з самих глибоких потреб подальшого розвитку соціалізму в нашій країні. Комуністи і працівники в ЗМІ мають відіграти в найближчому майбутньому вирішальну роль. Але нажалі є випадки порушення принципів журналістської етики, що виражається у неповному висвітленні новин, недостовірності джерел, що викликає громадський резонанс й у перекручуванні офіційної інформації [2, с. 5].

Для нього є суперечливим твердження про побудову соціалізму в Чехословаччині в 1960 р., (мається на увазі прийнята конституція у 1960 р., за якою Чехословаччина проголошувалась першою з країн народної демократії, в якій завершено будівництво соціалізму – Р.М. Постоловський). Ч. Цісарж наголошує, що в Чехословаччині були побудовані лише основи соціалізму і характер змін в суспільстві є очевидною складовою процесу подальшого розвитку. Другий аспект справи, на думку Ч. Цісаржа, полягає в тому, що соціалістичне суспільство не є суспільством, яке могло б досягти завершеної моделі, яка стає остаточною раз і на завжди. На думку Ч. Цісаржа сучасне суспільство в умовах науково технічної революції не може консервувати систему і свої інститути [10, с. 1].

Значну увагу Ч. Цісарж також приділяв змінам у ідеологічній сфері. Аналізуючи цей процес він зазначив, що він не може бути однозначним. В політиці, додає Ч. Цісарж ми зробили значний заділ і є велика надія, що нова система, нова модель може утвердитись у відносно короткий період. Сфера мислення не має нічого, що необхідно узаконити, тут панує вільний розум, його потужність, його здатність зрозуміти. Не знаю іншого шляху до пізнання, до правди – ніж терпляче дослідження, висновки з спостережень, дискусія та полеміка. Цей процес проходить на всіх рівнях. Ми хочемо щоб наука була соціально корисною, але це не можливо без посилення наукових висновків та довіри до них, щоб ними керувались. І це є тривалий та виснажливий процес.

Хочемо і політику здійснювати науково і це є найскладнішим, тому що тут недостатньо лише вміння синтезувати максимально загальні висновки всіх наук, тут необхідно вміти об'єднати суб'єктивні фактори, людської взаємодії з його іноді непередбачуваними психологічними поворотами. Тому політика є не лише наукою, а й мистецтвом. А ідеологія, на мою думку, є відображенням реальної політики у свідомості людей. Наскільки є ця політика науковою, правильною, настільки захоплює і дана ідеологія [4, с. 1].

Отже секретар ЦК КПЧ з питань ідеології Ч. Цісарж відповідав за сферу освіти, науки та культури в період «Празької весни» зосередив свою увагу на ролі молоді, діяльності парламенту (ЧНР) та функцій ЗМІ в процесі демократизації чехословацького суспільства.

Джерела та література

1. Млынарж З. Мороз ударил из Кремля; [пер. с чешского С.И. Разуван] / З.Млынарж. – М.: Республика, 1992. – 287 с.
2. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. Sdruhu Českých Cisař // Rudé právo. – 1968. – 3 dubna. – S. 4-5
3. Druhá schůze prozatímní České národní rady. Z projevu předsedy České národní rady dr. Č. Cisaře // Rudé právo. – 1968. – 1 srpna. – S. 1, 3
4. Cesta je otevřena. Hovorim s tajemníkem ÚV KSČ Dr. Cestmírem Cisařem // Kulturní tvorba. – 1968. – № 15 – S.1,14
5. Cisař Č. Úloha tisku v naší společnosti / Č. Cisař // Rudé právo. – 1968. – 30 května. – S. 3
6. Česká národní rada zvolena // Rudé právo. – 1968. – 11 července. – S. 1
7. Česká národní rada vykořčila do života. Na besedě s Dr. Cestmírem Cisařem // Rudé právo. – 1968. – 14 července. – S. 2
8. Naděje umírá poslední. Vlastní životopis Alexandra Dubčeka / [editor Jiří Hochman]. – Praha: Svoboda-Libertas, 1993. – 296 s.
9. Pažout J. Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20 století / J. Pažout. – Praha: Prostor, 2008. – 344 s.
10. Vývoj už není možno zvrátit. Hovoríme se s druhem Cestmírem Cisařem // Rudé právo. – 1968. – 28 března. – S. 1,3
11. Zpráva o zasedání předsednictva ÚV KSČ // Rudé právo. – 1968. – 15 března. – S. 1
12. Skilling G. Harold Czechoslovakia's Interrupted Revolution / H. Skilling – Princeton: Princeton University Press, 1976. – 924 p.

УДК 94:[28:323.272] (55) «1978/1979»

Д. Яковлева

ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ 1978-1979 рр.

Стаття має на меті окреслити досягнення Ісламської революції, та прихід на політичну арену в Ірані шиїтського ісламу і його взаємовідношення з процесом модернізації країни, як двох найважливіших потреб суспільства.

Ключові слова: Ісламська Революція, вестернізація, шиїтський іслам, модернізація.

The article aims to outline the achievements of the Islamic revolution, and the advent of the political arena in Iran to Shia Islam and its relationship with the process of modernization of the country, as the two most important needs of society.

Keywords: Islamic Revolution, Westernization, Shia Islam, modernization.

Актуальність проблеми дослідження. Революція 1978-1979 рр. в Ірані стала певним переломним моментом і зміною соціально-політичних пріоритетів. Державна система, що сформувалася в результаті революції, була побудована на принципах ісламу в його шиїтської інтерпретації. Це був перший досвід в історії ХХ ст. побудови теократичної шиїтської держави. До теперішнього часу ця проблема осмислювалася переважно як проблема політична і перебувала в полі інтересу насамперед політичної публіцистики. Однак вона видається надзвичайно актуальною для розуміння своєрідності історичного розвитку Ірану, оскільки безпосередньо пов'язана з таким глобальним питанням, як співвідношення традиційного та інноваційного в історії, а також є актуальною для розуміння основних тенденцій розвитку Близького і Середнього Сходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія сучасної республіки Іран є предметом активної уваги науковців. Спільним виявляється переважний акцент на проблеми політичного розвитку та геополітичної ролі Ірану. Характерно, що в роботах дослідників Ірану як пріоритетний напрямок виділяються дослідження соціально-політичних тенденцій розвитку Ірану після ісламської революції [10]. Науковцям притаманне прагнення обґрунтувати тезу про те, що ісламська революція не тільки не перервала поступальний розвиток Ірану, але і, навпаки, надала додаткові імпульси процесам модернізації країни.

У радянській та згодом російській історіографії можна виділити два періоди вивчення соціально-історичного розвитку Ісламської Республіки Іран (ІРІ). Перший: 1979 - початок 1990-х років, другий: початок 1990-х років - теперішній час. Науковим розвідкам першого періоду притаманне намагання вислати ісламську революцію в прокрустове ложе матеріалістичного підходу. В цьому ключі були написані монографії: С. Л. Агаєва [1], а також статті С. М. Алієва [4], А. З. Арабаджяна [5].

На початку 90-х рр. ХХ ст. російські сходознавці намагаються відійти від марксистсько-ленінської теорії. В 1991 р. А. З. Арабаджян в монографії «Іран. Влада, реформи, революції (XIX -XX ст.)» назвав революційні процеси 1978-1979 рр. «контрреволюцією» шиїтського духовенства [6]. Такі ж оцінки містилися в монографії Л. Е. Скларова «Іран 60-80 років: традиціоналізм проти сучасності: Революція і контрреволюція» [9]. Автор вважав, що революція 1978-1979 рр. не має права називатися революцією, а повалення монархії представляло собою реакційний політичний переворот прихильників аятоли Хомейні. У 1989 р. була видана колективна монографія «Іранська революція 1978-1979 рр. Причини і уроки», де причини, хід революції, а також подальший розвиток країни аналізувалися з цієї ж точки зору.

Об'єктом статті можна визначити перебіг суспільно-політичної трансформації Ісламської Республіки Іран в час ісламської революції та модернізаційних перетворень в державі.

Метою статті є дослідження характерних рис ісламської революції та процесу модернізації держави ІРІ.

Завдання роботи – визначити особливості та етапи ісламської революції, простежити її вплив на соціально-політичні та релігійні перетворення в країні.

Методами, на основі яких проводилося дослідження, є історичний та порівняльно-аналітичний.

Виклад матеріалу. Відбувшись 22 бахмана 1357 р. (11 лютого 1979 р.) в Ірані Ісламська революція характеризувалася такими особливостями, як всебічна участь у ній народу, довга історична боротьба і наявність спонукальних мотивів, організаторів, релігійних гасел, спільне керівництво революцією з боку інтелігенції і духовенства, що діяли рука об руку один з одним. Без сумніву, революція перемогла під релігійним керівництвом і під впливом найвищого наукового, релігійного та духовного авторитету аятоли Хомейні, якого ще за довгі роки до початку революції стали називати «імамом Хомейні». Перемога релігійної революції в епоху глобального розповсюдження соціалізму, заперечення метафізики та глобалізації політичного, економічного і культурного ладу Заходу, заснованого на секуляризмі, створила ґрунт для нового процесу як на національному, так і світовому рівнях.

В певному сенсі можна сказати, що Ісламська революція в Ірані стала першим важливим проявом ісламського світу в епоху глобалізації [4, с. 54].

Іскрою Революції виявилася опублікована 7 січня 1978 р. в офіційній газеті «Еттелаат» стаття, в якій аятолу Хомейні паплюжили як зрадника батьківщини. Стаття викликала вибух обурення серед віруючих.

Кульмінаційним моментом першого етапу революції стали широкі виступи населення 8 вересня 1978 р., що завершилися масовим кровопролиттям. З цього дня, названого в народі «чорною п'ятницею», розпочався другий етап, характерною рисою якого стало залучення до боротьби робітників і службовців майже всіх галузей виробництва. Соціальні верстви, які брали участь в русі, стали висувати поряд з економічними й політичні вимоги. Вирішальною силою революції фактично стали робітники: розпочатий в жовтні 1978 р. страйк на підприємствах Іранської національної нафтової компанії (ІННК) призвів у грудні до повного припинення видобутку нафти і паралізував тим самим економіку країни [8, с. 74].

Аятола Р. Хомейні, який жив в 1964 р. в еміграції в Іраку, а з жовтня 1978 р. у Франції, керувався в своїх виступах ідеєю створення в Ірані «ісламської республіки», що забезпечить більш-менш рівномірний розподіл багатств і звільнить країну від економічної залежності. Першочерговими завданнями ставилися: ліквідація наслідків зловживань шахського режиму, зокрема, звільнення політ'язнів, ліквідація САВАК, скорочення військового бюджету, спрямування доходів від нафти на потреби